

**Чижик М. курсант 1 курсу  
 ННПФЕКП НАВС  
 Науковий керівник: Осауленко А.О.,  
 доцент кафедри теорії держави та права  
 НАВС, к.ю.н., доцент**

## **ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ**

Політичний режим – тип, характер влади в країні, сукупність засобів і методів здійснення політичної влади, яка відображає характер взаємовідносин громадян і держави.

Політичний режим, по-перше, не може розглядатися як відокремлений елемент форми держави, він має значно ширший зміст. Методи, які застосовуються пануючими соціальними угрупованнями, містять встановлення певних форм правління та державного устрою, щоб полегшити здійснення державних завдань. Згаданим методам властиві особливості політичного режиму в конкретних країнах. Так, безумовно, існують відмінності у політичних режимах за умов президентської і парламентарної республіки, конституційної та абсолютної монархії, унітарної та федератив

ної держави. Звідси випливає висновок, що слід погодитися з тими, хто розглядає політичний режим не як елемент форми держави, а, навпаки, вбачає у формі держави складову частину політичного режиму.

По-друге, поняття «політичний режим» узагалі виходить за межі особливостей методів і засобів здійснення влади і поняття «форма держави» в цілому, тому що має більш глибокий зміст, оскільки характеризується, крім застосованих державною владою засобів, ще й тим, які соціальні групи або прошарки опинилися при владі. Від того, на яку соціальну базу безпосередньо спирається і в чийх інтересах діє державна влада, залежать методи її здійснення. Це стосується тих, хто безпосередньо (політичне угруповання, партія, суспільний прошарок, особа, колегія) здійснює державну владу.

Політичний режим визначається способом і характером формування представницьких установ, органів влади, співвідношенням законодавчої, виконавчої і судової влади, центральних і місцевих органів, становищем, роллю та умовами діяльності громадських організацій, рухів, партій, правовим статусом особи, ступенем розвитку демократичних свобод.

Учення про політичний режим посідає надзвичайно важливе місце в системі державознавства. Воно сполучає і об'єднує у собі характеристики соціальної сутності держави та її політичної форми. Ось чому поняття «політичний режим» є досить складним і вельми значущим для визначення сучасної держави.

Під політичним режимом слід розуміти особливості політичного панування певних соціальних сил, що здійснюється правлячими угрупованнями, які з допомогою спеціальних методів, засобів та заходів безпосередньо управляють державою. У навчальних і наукових виданнях породжують заперечення поширені погляди на політичний режим тільки як на один (поряд з формою правління і формою державного устрою) з елементів форми держави; на його характеристику виключно як на сукупність методів, форм і засобів здійснення політичної влади, не торкаючись її соціальної основи; на протиставлення політичного режиму державному. Щоб детермінувати характер державного режиму в окремих країнах, користуються різноманітними термінами. Йдеться про режими: конституційно-демократичний і одноособової влади, ліберальний і поліцейський, монархічний і республіканський, парламентський і диктаторський, дво- і багатопартійний, тоталітарний і режим законності, теократичний і військової диктатури, верховенства права і расистський. Така різноманітність пов'язана з тим, що в певних країнах режими відрізняються один від одного за численними ознаками. До них належать: методи впливу державної влади на економічні, міжкласові, міжнаціональні, міжконфесійні, ідеологічні відносини; ступінь державної захищеності особи; характер соціальної бази державної влади; становище законності; ступінь централізації або децентралізації і в цілому характерною організації влади;

характер партійного спектра і роль партій, взаємодії держави з правом, державного управління і державного устрою тощо. Методи здійснення державної влади, що разом з її соціальною базою становлять основу характеристики політичного режиму, досить різноманітні. Більшість їх використовується у діяльності держави сукупно, окремі можуть превалювати. До методів здійснення державної влади належать організаційна і виховна робота, застосування примусу (силового тиску), пряме насильство (у тому числі зовнішня агресія), заохочення, переконання, соціальна демагогія. Держава може спиратися на методи парламентської боротьби, впливати на громадську думку через засоби масової інформації, встановлювати режим терору, використовувати набір політичних прав і свобод людини тощо. Державні методи можуть бути законними (конституційними), незаконними, загальноновизнаними (звичайними) і надзвичайними.

На характер політичного режиму суттєво впливає існування чи відсутність у країні системи партій і ставлення до них державної влади, а також інших політичних і релігійних угруповань. В окремих країнах партії відсутні у зв'язку з державною заборонаю на їх існування, яка може тривати постійно (Саудівська Аравія, ОАЕ, Йорданія) або тимчасово через призупинення діяльності партій (Гана, Мавританія). Однопартійність має місце в деяких авторитарних країнах, особливо в тих, що схилиються до тоталітаризму (Куба, КНДР, КНР при режимі Мао Цзедун, Камерун, Габон). Поширеними є двопартійні (США, Великобританія, Нігерія) та багатопартійні (Італія, Франція, Індонезія, Японія) системи, кожна з яких має певні різновиди.

Політичні партії є недержавними структурами. Проте вони суттєво впливають на здійснення політичної (державної) влади. Щоб визначити характер політичного режиму, слід з'ясувати, яка партія є правлячою і в чому саме виявляється її провідна роль. Прихід до влади нової політичної партії так чи інакше певною мірою відбивається на характері політичного режиму. Тому немає сенсу відокремлювати такі два поняття, як політичний і державний режими. Здійснення політичної влади розуміється як державна монополія, завдяки чому політичний режим є завжди режимом державним.

Політичний режим – це динамічне явище. У жодній країні він не може залишатися незмінним. Оскільки режим залежить від соціальної бази і методів здійснення державної влади, а також від характеру влади безпосередньо пануючої групи, то зміна кожного з цих чинників неминуче вносить певні зміни в характер політичного режиму або навіть може спричинити зміну режиму. Тому, щоб визначити політичний режим будь-якої країни, до уваги слід брати конкретно-історичний етап її розвитку. Основне значення для встановлення характеру режиму має властива йому соціальна база та наявність безпосередньо владної структури. Саме від них залежать засоби і методи здійснення влади, властиві тому чи іншому режиму.

За класичним підходом виділяють три типи політичних режимів: тоталітарний – передбачає тотальний контроль держави над суспільством, примат партії та ідеології над державою, тотальну ідеологічну мобілізацію мас; авторитарний – передбачає велику концентрацію влади в руках однієї особи або окремих груп, обмеження прав і свобод громадян, військово-поліцейський контроль; демократичний – передбачає народний суверенітет, політичний плюралізм, правові гарантії політичних, громадянських і культурних прав і свобод. До тоталітарних відносять комуністичний і фашистський режими, які відзначаються високим ступенем одержавлення суспільства і тотальною ідеологізацією духовного життя. До авторитарних режимів відносять усі попередні абсолютні, а також сучасні монархії слабозвинутих країн, військові диктатури, патримоніальні тиранії з диктатурою особистої влади і владою кланових клік, теократичні режими і режими опікунської демократії. До демократичних режимів можна віднести сучасні розвинуті країни, а також країни, які в історії були піонерами демократії. Поняття "політичний режим" – одне із загальноприйнятих у сучасній політології. Його застосовують щодо характеристики способів, форм, засобів й методів реалізації політичної влади, оцінювання сутності держави, оскільки в межах однієї форми правління на різних етапах її розвитку політичне життя може суттєво видозмінюватися. Суспільство й держава можуть бути відкритими, закритими, проміжними; демократичними, тоталітарними й авторитарними; воєнізованими, громадянськими і змішаними; клерикальними, теократичними та ін.

Сьогодні немає чіткого визначення поняття "політичного режиму", проте можна виділити

ряд основних тлумачень:

- система засобів і методів здійснення політичної влади;
- модель, форма взаємодії державно-владних структур і населення;
- сукупність характерних для певного типу держави політичних відносин, засобів і методів реалізації влади, наявних стосунків між державною владою та суспільством, панівних форм ідеології, соціальних і класових взаємовідносин, стану політичної культури суспільства.

Будь-який політичний режим визначається трьома основними чинниками:

- процедурами і способами організації владних інститутів та безпосереднім здійсненням у влади;
- стилем ухвалення суспільно-політичних рішень;
- відносинами між політичною владою та громадянами.

Окрім цього поняття "політичний режим" охоплює:

- порядок формування представницьких установ;
- становище та умови діяльності політичних партій та громадських організацій;
- правовий статус особистості, права та обов'язки громадян;
- рівень економіко-господарського розвитку;
- порядок функціонування каральних і правоохоронних органів;
- співвідношення й регламентацію дозволеного та забороненого.

Політичний режим залежить від:

- співвідношення політичних сил у суспільному організмі;
- рівня політичної стабільності суспільства;
- встановленої правової системи, її особливостей та характеру;
- особистості загальнонаціонального лідера та особливостей правлячої еліти;
- історичних і соціокультурних традицій, звичаїв народу;
- політичної культури населення.

### Список використаних джерел

1. Вятр Ежи. Типология политических режимов // Лекции по политологии, т. 1, Таллинн, 1991.
2. Основы политической науки: Учебное пособие / Под ред. д.ф.н., проф. Пугачева В.П.: В 2 ч. – М.: МГУ им. М. В. Ломоносова, О-во «Знание» России, 1993. Ч. 1. – 223 с.; Ч. 2. – 224 с.
3. Цыганков А. П. Демократизация общества как макросоциальный процесс // США: экономика, политика, идеология 1991 № 12.
4. Якушик В.М. Україна посткомуністична: суперечності та перспективи соціально-політичного розвитку // Політична думка, 1993, № 1. – С. 11–34
5. Політологія: Підручник // І. С. Дзюбка, К.М. Левківський, В.П. Андрущенко, В.П. Горбатенко та ін.; за загальною редакцією І. С. Дзюбка, К. М. Левківського. - Київ, Вища школа, 1998. 415 с.
6. Шляхтун П.П. Політологія (історія та теорія): підручник / П. П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2002. – 576 с.
7. Гелей С.Д. Політологія / Гелей С.Д., Рутар С.М., Навч. посіб. 5–те вид., перероб. і доп. – К.: Т–во «Знання», КОО, 2004. – 645 с.
8. Піча В. М. Політологія [Текст] : конспект лекцій / В. М. Піча, Н. М. Хома. - 3-те вид., доп. – Львів: "Новий Світ - 2000", 2003. – 172 с.
9. Політологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. О.В. Бабкіної, В.П. Горбатенька. – К.: Видавничий центр "Академія. – 2001. – 528 с.